

Halid Ziya Uşaklıgil'in Doktor Ömer Behiç'i

Züleyha Abdülbakioğlu

1983 yılında doğdu. İşletme lisans eğitiminin ardından sağlık yönetimi yüksek lisansını tamamladı. 18 yıl boyunca özel hastanelerde işletme, kurumsal iletişim ve pazarlama yöneticiliği görevlerinde bulundu. Sağlık Bakanlığına bağlı Uluslararası Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi'nde (USHAS) Tanıtım ve Pazarlama Müdürü olarak çalıştı. Hâlen özel bir sağlık grubunda yöneticilik yapmaktadır.

A slen Uşaklı bir ailenin üçüncü çocuğu olarak 1865'te İstanbul'da doğan Halid Ziya Uşaklıgil, yaşamının bir dönemini İzmir'de geçirse de yine İstanbul'a döner. İlk yazıları henüz öğrenciyken yayımlanır, babasının ticari yaşamındaki olumsuzluklar sebebiyle yüksek tahsil yapamaz ama kendisini birçok alanda geliştirir. Edebiyat otoritelerince Türk edebiyatında batılı anlamda ilk romanları kaleme alan yazar olarak gösterilir. Altı çocuğunun üçü çocuk yaşlarında geçirdikleri hastalıklar sonucu vefat eden yazarın oğlu Halil Vedat ise 33 yaşında intihar eder. Onun ölümünden sonra derin bir acıya bürünerek yaşamdan soğur Halid Ziya. Her türlü tedaviyi reddettiği uzun bir hastalık sürecinin ardından 27 Mart 1945'te hayatını kaybeder ve Bakırköy Mezarlığı'na defnedilir.

Tahsil yıllarında okula olan ilgisinin azalmasından, romanlardan olumsuz etkilenmesinden mütereddit babası tarafından romanları yakılır. Halid Ziya'nın elinde Macera-yı Aşk, Esrar-ı Aşk, Garibe-i Aşk gibi romanları gören baba "Ben bunların içinde *mektebe aşk* göremiyorum!" diyerek yazarı romanlarından meneder. Bu travma elbette Uşaklıgil'in eserlerine de yansır. Örneğin, Aşk-ı Memnu'da Alexandre Dumas hikâyelerine tutkun olan mürebbiye karakteri, eğitiminden sorumlu olduğu evin kızı Nihal'e roman yasağı koyar.

Türk edebiyatının ilk realist romanlarından kabul edilen Sefile'nin yazarı, Servetifünun Dönemi'nin en önemli isimlerinden Halid Ziya yaşamı boyunca bizlere ölümsüz birçok eser bırakmıştır. Üretken yaza-

rımızın hayatı, sevdiklerinin hastalıkları ve ölümleriyle boğuşarak geçer. Edebi eserlerinde de bu hastalık temasından birçok iz bulmak mümkündür. Hatta Uşaklıgil gerçek hayatla romanlar arasındaki bağlantıyı biraz abartılı bir şekilde şöyle ifade eder: "*Evet hiç şüphe yok, hayat romanları değil, romanlar hayatı yapıyor.*"

"Edebiyatta Sağlık" yazı dizisine başlarken belirttiğimiz gibi, edebiyatta hastalıklar ve hasta karakterler yoğun bir şekilde var. Peki, ya doktorlar? Büsbütün sağlıklı oldukları sürece onlar edebiyatın temel konusu değil tabii, hasta karakterlerin sürecine ortak olmak zorunda kalan meslek uzmanları. Ama Halid Ziya'nın "Kırık Hayatlar" adlı romanının ana kahramanı bir doktor, Doktor Ömer Behiç. Romanda elbette ki bu yazıya konu olan paragrafları "ince işçilikle" bulabiliyoruz çünkü aslanan Dr. Ömer Behiç'in meslek yaşamı değil, özel hayatı... Fakat romanı bir sağlık yöneticisi gözüyle okurken (yani tıp mesleğine karşı açık bir algı ve titiz bir dikkatlilikle) hekimliğin, icrası ne zor bir meslek olduğunu ne büyük fedakârlıklar gerektirdiğini bir kez daha düşünmeden edemiyorsunuz.

İlk kitap baskısı 1924'te yapılan Kırık Hayatlar için Halid Ziya "*En realist romanıdır.*" der ve ekler, "*Bu roman, Aşk-ı Memnu ile Mai ve Siyah kadar şiir ve hayale müstenid değildir, gerçek hayat sahnelerini tasvir eder.*" Eserin ana kişisi evli ve iki kız çocuğu babası Doktor Ömer Behiç karakteridir; onun ekseninde aile yaşantısı, dönemin toplumsal yozlaşması ve ahlaki değerler sorgulanır. Yaşamdaki en büyük ideali doktor olmak ve mutlu bir yuva kurmak olan Ömer Be-

hiç bu ideallere ulaşır ama mutluluğunu daim kılamaz. Hekimlik mesleğiyle ilgili satır aralarındaki mesajlar ise eminim okuyan her hekimi etkileyecektir.

Nice çilelerden sonra bir ev sahibi olan Doktor, bu hayaline kavuştuğu ilk gün evinin penceresinden dışarı bakar ve işini eve taşımamayı düşündüğü için kendini bir parça bencillikle suçlar: "*Ve Ömer Behiç sıcak, sakin bir odanın penceresinden fena bir kış gününün kar fırtınasını seyredencesine, kendi evinin sıcak ve sükûn veren kucağında, dış hayatın kayıtsız bir seyircisi olacaktı. Bu bir parça bencillikti. Ömer Behiç bunu itiraf ederek dudaklarını burar, sonra küçük bir düşünce duraklamasının ardından ilave ederdi: "Evet fakat buna ihtiyaç var. Bencillik, elbette öyle, inkâr mümkün değil. Fakat her gün, her dakika, bütün hekimlik hayatımda kalbimi zehirleyen acılı insandan sonra bu bencillik, yalnız evimde geçecek birkaç saate ait olan bu bencillik bir nevi ilaç değil mi? Aynıyla hastalarıma verilen, onların ıstıraplarını avutuculuğuyla sakinleştiren devalar kabilinden bir ilaç, bir müddet, birkaç saat uyutan, uyuşturan, insanı ıstırabından ayırarak bir müddet uyku beşiği içinde sallayan bir ilaç."*

Kahramanımız mesleğini icra ederken öylesine idealist, öylesine hassastır ki her gün işinden evine geldiğinde gün boyu tedavisiyle ilgilendiği hastalarının kederlerine ortak olur ve eşyle de paylaşmadan edemez: "*Onun hekimlik hayatının içinde, nasıl hastalıklı bir hassasiyetle her gün eve hasta olarak dönüşünü gören Vedide, kadınığa mahsus bir şefkatin keşfiyle kendisinin de bu adam için ilgili bir tabip olması lüzumunu bulmuştu.*

Onun âdetiydi: Her gün daha soyunurken başlardı, hastalarını anlatırdı. Onlarla beraber hastalanarak, onlarla beraber dertlenerek, ağzından dökülen kesik kesik cümlelerle, birbirini kovalayan, saldıran kelimelerle, hayatın sıkıntıları için boğazında bir hiçkırıncı, bu sefaleti dindirmekten ve avutmaktan aciz bilim için bir kızgınlık nidasıyla bütün gördüklerini söylerdi.”

Romanda doktorun iki kızından biri hastadır ve kitabın sonunda hayata gözlerini yumar. Bir hekim olarak kendi kızının hastalığına çare olamayan babanın dramını okuruz zaman zaman. Çocuğun hastalığı fenalaştıkça Ömer Behiç tedaviyi üstlenmek yerine meslektaşlarına bırakır ama çocuk toparladığında baba acısını bir kenara bırakarak yeniden onun doktoru olmayı başarır: “Hastalığın şiddetlenmesinden başlayarak Leyla’sını tedaviye kuvvet bulamayan ve onu dostlarından birinin ilgisine bırakan Ömer Behiç’in bu dakikadan sonra bütün erkeklik gücü uyusukluğundan silkinerek tekrar ayağa kalkmış, tekrar bu adamda babalık sıfatı tabiplik sıfatının önünde silinmişti.”

Yeni evinin bir odasını muayenehanesi olarak kullanacak olan hekimimiz, ev yerleştirilirken tabelasını eline alır ve o tabelaya sahip olabilmek için ödediği bedellerin acı-tatlı anılarını anlatır. Sanırım hiçbir hekim yoktur ki bu satırları okurken kendinden izler bulmasın: “Ömer Behiç, İç Hastalıkları Mütahassısı. Bu levha onun bütün hayatının özü, varlığının delili hükmündeydi. İsminin altına o yarım satırlık cümleyi yazabilmek için nasıl yorucu, yıpratıcı hayat devrelerinden geçmişti; ara sıra ümitleri kırılarak, artık çalışmaya kuvvet bulamayarak aylarca devam eden yorgunluklardan, tekrar uğraşmak, çalışmak, bu boş hayatı bir şey olmakla doldurmak için uyanan heveslerden oluşan o uzun azim ve çaba yıllarının silsilesini nasıl eziyetlere ve zahmetlere göğüs gererek sürüklemişti!”

Hekim olma arzusunun kişinin alışkanlıklarından, karakterinden öte bir tutku olduğunu belirten satırlarda yazar, kahramanının ayak direyişini şöyle aktarır okurlarına: “Oldukça büyümüş bir yaşa kadar, babasının her dediğine hiçbir itiraz etmeksizin uyum sağlayan Ömer Behiç nihayet bir meslek seçimi için hazzırlanmak lazım gelince kendi arzusundan başka bir şeyi dinlememekte inat göstermişti. O zamana kadar sessiz ve söz dinler karakterinden başka bir şeyini bilmedikleri bu çocukta birden bir azim

ve arzu sahibi ortaya çıkıvermişti. Tabip olacaktı. Babası onu ahabından bir kalem kâtibin himayesine ya içişlerine ya maliyeye kapılatmak fikrindeydi. Ona bütün resmi mesleğin gelecek ihtimalleri pırıltılı rüyaların göz kamaştırıcı cazibeleriyle tekrar edilmişti. Babası söylerken o hep somurtarak dinler, dinler, nihayet artık kandırılmış olduğuna hükmettikleri bir sırada başını kaldırarak cevap verdi: “Ben tabip olacağım.”

Hangi hekim vardır ki okul hayatı boyunca yaşının, yaşamının gerektirdiği sosyal ilişkilerden mahrum kalmış, zamanından, gençlik heveslerinden, uykusundan çalmış olmasın? “Elbisesinden, yiyeceğinden kısarak harçlığından artırılan paralarla Beyoğlu’ndan tıbbı ait kitaplar edinerek geceleri bunların üzerinde uykusundan bile vazgeçmişti. Onun etrafında gündüzleri kıymetli saatlerini tavla, dama başında geçirenler, Galata’nın itiraf olunamayacak sokaklarında dolaşanlar vardı. O ne zaman teşviklere mağlup olarak bunlara katılsa hatasının ardından onu aylarca tekrarlamaktan koryan bir pişmanlık duyardı.”

Hekimlerin fedakârlığı sadece eğitim hayatından mı ibaret? Elbette değil. Asıl meslek yaşamı başladığında, tam da biraz refaha erecekken, aile ve sosyal hayat dengeleri kurulmuşken, artık vakit ayırması gereken daha çok insan varken devam ediyor fedakârlıklar... “Tam bu sırada evlerinin önünde bir arabanın durduğu işitildi. Ömer Behiç ‘Kesin hasta için’ dedi. Meslek hayatında her vakit böyle bir el, gelip ondan yardım isteyen, şifa dilenen bir ihtiyaç eli, zavallı insan ıstırabının kurtuluş ümidiyle titreyen eli vardı ki dakikadan dakikaya bu kapının çingırağına basabiliirdi. O zaman bitmiş zannolunan bir günün dertlerini tekrar yaşamak için özel hayatının saatlerini feda ederek, o gün sabahtan akşama kadar görülen türlü hastalıklardan, ciğerler parçalana parçalana dinlenen acıklı şikâyetlerden sonra bir süre avutup zihni başka bir mutluluk ve dinlenme ufkunu sevk eden kitapları, kıymetli eşi, çocukları, bütün bu huzurlu ve mutlu evi bırakarak o eli, kapısına gelip yardım bekleyen o eli takip etmek, gidip başkalarının matemlerine, acılarına karışmak lazım gelirdi. Böyle zamanlarda kendi zevklerini feda etmekten derin bir lezzetle silkinerek kalkar, koşar, ne vakit geleceğini bilmeyerek karısına, ‘Yine uykun kaçmasın. Çocukları yatır, sonra kendin de hemen ninni yap, olmaz mı koca bebeğim’ derdi.”

Yine bir başka paragrafta yazar Halid Ziya’nın hekim olmasa da bir hekimin hayatını yakından gözlemleme fırsatı bulduğuna emin olduğumuz satırlar gelir: “Kapının zili çalındı. Ömer Behiç durarak dinledi. Doktorluk hayatında onun saatler üzerinde hiçbir hakkı yoktu. Uykudayken, yemekten, artık her işini bitirmiş, gününü tamamlamış saymak lazım gelen zamanlarda bir el gelir, kapısını çalar, onu yatağından, sofrasından alır götürürdü. Onun için her kapı çalışında kalbinde ufak bir korku hissi uyanırdı. Hele bugün, hastayla meşgul olmak için kendinde kuvvet bulmuyordu.”

Romanda Doktor Ömer Behiç’in karakter olarak kendisiyle tamamen zıt bir meslektaş var. Ömer Behiç ne kadar ciddiye, meslektaş o kadar şakacı... Ömer Behiç olgun ama o çocuksu. Eğlenceye düşkün, düşünmeden hareket eden fevri bir karakter... Fakat meslek yine hekimlik olunca ve söz konusu hasta, bu karakterimiz de hakkını veriyor işinin. Hep sosyal hayatıyla ve eğlence ortamlarıyla bize tanıtılan Doktor Bekir Servet’in hekimliğine dair ipucunu yine satır arasından yakalıyoruz: “Bekir Servet bu anlatılacak ruh hadisesinin önemine göre bir vaziyet olmak üzere ayağa kalktı, arkadaşının sandalyesine kadar geldi, iki ellerini ceplerine soktu ve Ömer Behiç’in onu yalnız hastalarıyla meşgul olduğu zamanlarında gördüğü ciddi ve düşünceli edasıyla, ‘Bak Ömer, sana bir itirafım var.’ dedi.

Halid Ziya Uşaklıgil’in Kırık Hayatlar romanı kendisinin de belirttiği gibi ne kadar “realist” değil mi? Biz sade okurlar olarak yazım teknikleri, edebiyat akımları gibi pencerelerden bakamayabiliriz belki ama sırf hekimlik mesleğini anlatışından biliyoruz romanın gerçekçiliğini... Teşekkürler Halid Ziya Uşaklıgil!

Kaynaklar

1) Çıkkı, S. (2016). Edebiyat ve Hastalık. İstanbul: Kapı Yayınları.

2) Şeref, S., “Türk romancılığının öncüsü: Halid Ziya Uşaklıgil”. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-romanciliginin-uncusu-halid-ziya-usakligil/2546561> (Erişim Tarihi: 27.03.2022).

3) Uşaklıgil, H. Z. (2020). Kırık Hayatlar. İstanbul: Can Yayınları.

4) Uşaklıgil, Halid Ziya. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 42. Cilt, s. 227-229.

5) Yılmaz, S., “Ömer Behiç’in Duygularıyla İmtihani: Bir Devrin Romanı Kırık Hayatlar Üzerine Bir İnceleme”. https://www.academia.edu/4985425/Bir_Devrin_Roman%C4%B1_K%C4%B1r%C4%B1k_Hayatlar_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme.